

ქეთევან ნადარეიშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

ქართველური ეთნოსების გეოკოლოგიკური ორიენტაციისა და როლის პრობლემატიკა რომაელ მხე- რალთა რეპრეზენტაციაში

საკვანძო სიტყვები: ქართველური ეთნოსები; გეოპოლიტიკური ორიენტაცია; რომაული რეპრეზენტაციები; მითრიდატული ომები; იმპოლოგია.

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ევროპულ ოჯახში საქართველოს როლისა და ფუნქციის განსაზღვრისას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს იმის დადგენას, თუ როგორ მოიაზრებდნენ საქართველოს ისტორიულ ფესვებს, ქართველური ეთნოსების იდენტობას ძველი ბერძენი და რომაელი მოღვაწენი, ის ხალხები, რომლებიც მეცნიერთა დიდი ნაწილის აზრით, ანტიკურ ხანაში ევროპელების პირველ რეპრეზენტატორებად გვევლინებიან. თანამედროვე ეტაპზე ერთი ხალხის მიერ მოცემული სხვა, მეორე, მისგან განსხვავებული ხალხის/ების სურათს/ხატს, „სხვის“ სტერეოტიპებს, მათი შექმნის მექანიზმებს ანუ უცხოთვალით დანახულ მათ იდენტობას მეცნიერების შედარებით

ახალი დარგი – იმაგოლოგია შეისწავლის.¹ იმაგოლოგიური დისკურსი, მისი მეთოდოლოგია განსაკუთრებით საყურადღებოა ანტიკური მემკვიდრეობის შესწავლის თვალსაზრისით, რამეთუ ანტიკურ მოღვაწეთა თხზულებებში არის წარმოდგენილი უამრავი „უცხო“ – ბერძნებისა და რომაელებისგან განსხვავებული ხალხების სურათები, მათი თვალთ დასახული ანტიკური ეპოქის მრავალი ე.წ. „სხვა“. სწორედ ამ დისკურსში ვეცდებით წარმოვაჩინოთ, თუ როგორ ხედავდნენ ანტიკური ავტორები ქართველურ ეთნოსებს, როგორ წარმოგვიდგენდნენ ისინი ქართველურ ეთნოსთა იდენტობასთან დაკავშირებულ ამა თუ იმ პრობლემას.

პირველ რიგში, გვინდა განვაცხადოთ, რომ ანტიკური ეპოქის ე.წ. „სხვების“ შესწავლა რიგი ასპექტებით განსხვავდება როგორც ბერძენ/რომაელებსა და სხვა ხალხებს შორის არსებული რეალური კონტაქტების კვლევისაგან, ისე ანტიკურ მოღვაწეთა მიერ ამა თუ იმ ეთნოსის შესახებ მოცემული ისტორიულ-გეოგრაფიული ინფორმაციის დამუშავებისგან. განსაკუთრებით ყურადღება უნდა მივაქციოთ შემდეგ გარემოებას – უცხოელთა ბერძნული და რომაული წარმოსახვისათვის მნიშვნელოვანი იყო არა მათ მიერ აღწერილ ხალხთა ყოფით დეტალებში ჩასვლა ანდა მათ მიერ მოცემული ხატის რეალობასთან შესაბამისობა, არამედ მათთვის მთავარი იდეოლოგიური მიზნები გახლდათ. ამას განაპირობებდა უპირველესად გეოპოლიტიკური

¹ მეცნიერების ეს დარგი აქტუალური XX ს.-ის 80-იანი წლებიდან ხდება. მისი აქტუალობა გარკვეულწილად განაპირობა იმ პერიოდში აკადემიურ სფეროში მიმდინარე ტენდენციებმა – ძლიერდება სოციალური ანთროპოლოგიის, სტრუქტურალიზმის, სოციალური და კულტურული ისტორიის გავლენები და მათი მეთოდოლოგია ვრცელდება მეცნიერების სხვა დარგებზე.

კონტექსტი. ბუნებრივია, გარკვეულ როლს თამაშობდა თავად ავტორის მსოფლხედვა, მისი არჩევანი აღქმის რომელი მოდელისათვის მიენიჭებინა უპირატესობა. „სხვის“ რეპრეზენტაციისას ანტიკური ავტორები ფართოდ მიმართავდნენ ობიექტის სტერეოტიპულ წარმოჩენას (topoi) ანუ იმეორებდნენ ობიექტის ტრადიციულ ხატს/დეტალებს, თუმცა იყო განსხვავებული დამოკიდებულებაც და ეს გახლდათ სურვილი შეძლებისდაგვარად ობიექტურად შეესწავლათ „სხვა“². მოკლედ შეიძლება ითქვას შემდეგი: ანტიკურ რეპრეზენტაციებში ე.წ. „სხვა“ აღქმის სხვადასხვა მოდელის შეზავებით იყო წარმოდგენილი. ძველ ბერძენ და რომაელ მწერალთა ნაწერებში უცხოელი ხალხის იმიჯი განსხვავებული მასშტაბით და ხშირად ერთდროულად არის იდეალიზებული და პარალელურად რეპრეზენტირებული როგორც ბერძნულ/რომაული მოდელებისგან დაშორებულად, ისე ამ მოდელებთან მისადაგებულად.³

ზემოთ ჩვენ მოკლედ აღვნიშნეთ, რომ ე.წ. „სხვის“ ამა თუ იმ იმიჯს უპირველესად რეპრეზენტატორის ეპოქის გეოპოლიტიკ-

² ამგვარი კვლევის ნიმუშად მეცნიერებს ჰეროდოტოსის „ისტორია“ მიაჩნიათ. ჰეროდოტოსი ამაყობდა იმით, რომ შესწორებები შეჰქონდა უცხოელთა თაობაზე თავის თანამედროვეთა შეხედულებებში. მას უწოდებდნენ „ფილოზარბაროსს“ - ბარბაროსთა მოყვარულს, ალბათ, იმის გამო, რომ უცხოთან რადიკალურად დაპირისპირებულ ეპოქაში იგი ბარბაროსთა ობიექტურ დახატვას ცდილობდა.

³ ე.წ. „სხვის“ რეპრეზენტაციების კვლევის მიმართულებით გამოყოფილი რამდენიმე საყურადღებო ნაშრომს: *Hérodote et les peuples non grecs: neuf exposés suivis de discussions*, edited by W. Burkert, Vandoeuvres-Genève: Fondation Hardt, 1990; Levy E., 1981, “Les origins du mirage Scythe”, *Ktema* VI, 57-68; Archibald Z., *The Odrysian Kingdom of Thrace: Orpheus Unveiled*, Oxford 1998; Hartog F., *The Mirror of Herodotus*, University of California Press 2009; Snowden F. M., “Greeks and Ethiopians”. In: J. Coleman and C. Walz (eds.) *Greeks and Barbarians: Essays on the Interaction between Greeks and Non-Greeks in Antiquity and the Consequences for Eurocentrism*, 103-126. Bethesda MD, 1997.

ური კონტექსტი განაპირობებდა. ვფიქრობთ, უცხოელთა მიმართ ბერძნებისა და რომაელების დამოკიდებულების მოკლე ექსკურსიცი კი აჩვენებს ცხადად, თუ რამდენად მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა გეოპოლიტიკური კონტექსტი „სხვის“ წარმოჩენაში. ძველი ბერძენის ე.წ. „სხვასთან“ – სხვა ხალხებთან ურთიერთობის საწყისი ეტაპი – უმთავრესად მათი კონტაქტები ახლო აღმოსავლეთთან და ეგვიპტესთან შედარებითი გახსნილობის სულისკვეთებით იყო განმსჭვალული. ტროელებს ჰომეროსი „ბარბაროსებად“ არ მოიხსნიებს. საერთო ბერძნული იდენტობის გაცნობიერება არქაულ ეპოქაში იწყება. ამასთან ღრმავდება ბერძნების კონტაქტები ახლო აღმოსავლეთთან და ეგვიპტესთან. მაგრამ ამას არ მოჰყვება უცხო მიმართ დამოკიდებულების ცვლილება – ამ კავშირებს ფონად არ გასდევს აღმოსავლეთის მიმართ სიძულვილით აღსავსე იდეოლოგია და ისინი არ იყო საშიში ბერძნებისთვის მანამ, ვიდრე საბერძნეთი დიდი სამეფოების ჰეგემონისტური ამბიციების ობიექტი არ ხდება.⁴ უცხო მიმართ ბერძენთა დამოკიდებულება კარდინალურად იცვლება ძვ.წ. V ს.-ში, როდესაც იცვლება გეოპოლიტიკური სიტუაცია მათ ირგვლივ. ბარბაროსთა კანონიკური სტერეოტიპის ჩამოყალიბება ანტიკური ტრაგედიით იწყება. ე. ჰოლის განცხადებით: „ესქილეს „სპარსელები“ წარმოადგენს პირველ შეუმდარ ფაილს ორიენტალიზმის არქივში, იმ დისკურსს, რომლითაც ევროპულმა რეპრეზენტაციამ მოახდინა აზიაზე გაბატონება ...იმით, რომ წარმოსახა აზიელები როგორც დამარცხებულნი, ფუფუნებაში მცხოვრებნი, ემოციურნი, სასტიკნი და ყოველთვის საშიშნი“.⁵ კონკრეტულად ამ ნარატივში ბერძნები

⁴ Heuss 1969, 36-96; Meier 1989, 287-316, განს. 296.

⁵ Hall 1989, 89.

და სპარსელები დაპირისპირებულნი არიან იმიტომ, რომ რადიკალურად განსხვავებულია მათი სახელმწიფო მოწყობა, პოლიტიკური ინსტიტუტები და იმიტომაც, რომ განსხვავებულია მათი ეთნო-კულტურული მახასიათებლები. ძვ.წ. IV ს.-ის პოლიტიკურ თეორიათა ნაწილში კიდევ უფრო მძაფრად გამოიკვეთა „სხვის“ ძვ.წ. V ს.-ის პერცეფციათა მოდელები. ჩნდება მოსაზრება, რომ „სხვა“ – ბარბაროსი/ები ბერძნების მტრები არიან თავიანთი ბუნებიდან გამომდინარე (Isoc. IV, 184; XII, 163; Pl. *Resp.* 469 b-471 b.). არისტოტელე აყალიბებს თეორიას „ბუნებით“ მონების შესახებ და ამგვარ მონებთან ბარბაროსის იდენტიფიკაციას ახდენს (Arist. *Pol.* 1252 b7.).⁶ ალექსანდრე მაკედონელის იმპერიის შექმნის შემდეგ რადიკალურად იცვლება მსოფლიოს გეოპოლიტიკური რუკა. ელინისტური სამყარო მიისწრაფვოდა მოეხდინა განსხვავებული და მრავალგვარი ელემენტების ინტეგრაცია ცივილიზაციის ერთიან სტრუქტურაში. რ. გორდუზიანის მიხედვით: „ელინისტურმა სამყარომ ბევრს მიაღწია ევროპა/აზიის ოპოზიციის ნეიტრალიზაციის საქმეში, მაგრამ მსოფლიო მაშინ ჯერ კიდევ არ იყო მთლიანად მზად ალექსანდრე მაკედონელის მოდელის რეალიზაციისათვის“.⁷ ჰარისონის აზრით, ალექსანდრეს მიერ სპარსეთის იმპერიის დაპყრობის შემდეგაც აღმოსავლელ ბარბაროსთა სტერეოტიპული იმიჯი დაუზიანებელი დარჩა.⁸ თუმცა იცვლება ბერძენ-ბარბაროსის ოპოზიციის განსაზღვრის კონტექსტი. ისევე როგორც ცნება „ელინი“ სულ უფრო მეტად ხდება კულტურის ფაქტორებით, კერძოდ, აღზრდისა და ცივილიზებული ცხოვრების წესით განპი-

⁶ იხ. ასევე Arist. *Pol.* 1327 b20; 1333 b38 შმდგ.

⁷ Gordeziani 2010-2011, 255.

⁸ Harrison 2002, 6.

რობებული, ასევე ბერძენსა და ბარბაროსს შორის განსხვავებაც უფრო, თუ შეიძლება ითქვას, „დეპოლიტიზირებული“, კულტურის ფაქტორებით განპირობებული ხდება.

და ბოლოს, რაც შეეხება უცხოსთან დამოკიდებულებას რომაული ბატონობის ეპოქაში. მეცნიერებაში ცალსახად არის აღიარებული რომაული სამყაროს უნივერსალისტური ტენდენციები. რომმა Pax Romana-ს იდეოლოგიას დაუქვემდებარა მის მიერ დაპყრობილი მსოფლიოს დიდი ნაწილი. სწორედ მან მიაღწია ყველაზე მეტს „სხვასთან“ რადიკალური დაპირისპირების გადალახვის მხრივ. თუმცა ეს იმპერიის ფარგლებში ხდებოდა. იმპერიის გარეთ არსებული სამყარო კვლავ ბარბაროსული რჩებოდა, შესაბამისად, კვლავ შენარჩუნებულია „სხვის“ ასიმეტრიული კომპოზიცია. რომაულ სამყაროში „სხვისგან“ გამიჯნვის სადემარკაციო ხაზი ისევ აღზრდა-განათლების, აზროვნების, ცხოვრების წესის განსხვავებულობაზე გადის. ბუნებრივია, ეს კონკრეტული ცნებები – აღზრდა, განათლება, ცხოვრების წესი – ამ განსხვავებულ ეპოქაში გარკვეულწილად განსხვავებული შინაარსითაც იტვირთება.

ბერძენი და რომაელი მწერლების რეპრეზენტაციებში ქართველური ეთნოსების თაობაზე არსებული მასალის შესწავლის შემდეგ გამოიკვეთა ის თემები თუ პრობლემები, რომლებიც საინტერესო იყო მათთვის ამ ხალხებთან მიმართებით. შეიძლება ითქვას, რომ რომაელი მწერლებისათვის ქართველურ ტომებთან დაკავშირებით კვლავ აქტუალურია ის საკითხები, რომლებიც წინა პერიოდის ბერძენ მოღვაწეთათვის იყო მნიშვნელოვანი. მათთვისაც საქართველო და კავკასია ის არეალია, რომელთანაც პრომეთევსისა და არგონავტების მითოსური ქარგაა გეოგრაფიულად დაკავშირებული. რომაელი მწერლები თავიანთ

რეპრეზენტაციებში განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ ქართველურ ეთნოსთა კულტურის (ფართო გაგებით) შესწავლას. მათთვის მნიშვნელოვანია ელინურ ცივილიზაციასთან ამ არეალის მოსახლეობის კულტურული და ღირებულებითი სიახლოვე და კიდევ უფრო სიღრმისეულად განიხილავენ ამ თემას. გრძელდება მსჯელობა როგორც ქართველურ ტომთა გენეზისის შესახებ, ისე ამ ხალხთა მიერ ევროპაში ახალი დასახლებების შექმნის თაობაზე. მეორე მხრივ, რომაული პერიოდის მოღვაწეთათვის განსაკუთრებულ სიმძაფრეს იძენს ქართველურ ეთნოსთა გეოპოლიტიკური ორიენტაციისა და მათი პოლიტიკური პრეფერენციის საკითხები, რამეთუ ისინი რომის იმპერიის აღმოსავლეთში წარმოებულ ექსპანსიურ საგარეო პოლიტიკას უკავშირდება და, თუ შეიძლება ასე ითქვას, პრაგმატული პოლიტიკის სფეროდან არის. ამ პრობლემიდან გამომდინარე დგება საჭიროება უფრო სიღრმისეულად იქნას გაანალიზებული კავკასიის ტერიტორიაზე, როგორც დასავლეთისა და აღმოსავლეთისა გზაგასაყარზე, მცხოვრები ხალხების – მათ შორის ქართველური ეთნოსების იდენტობასთან დაკავშირებული რიგი საკითხები.

წინამდებარე სტატიაში ჩვენს მიზანს წარმოადგენს სწორედ ამ საკითხის განხილვა – კერძოდ, ჩვენ შევეცდებით გავაანალიზოთ, თუ როგორ მოიაზრებდნენ რომაული ეპოქის ლათინურენოვანი ავტორები ქართველური ეთნოსების გეოპოლიტიკურ ფუნქციასა და როლს⁹. ბუნებრივია, რომაული პერიოდის ბერ-

⁹ აქ აუცილებლად ხაზი უნდა გავუსვათ შემდეგ გარემოებას: ანტიკური მოღვაწეთა ცნობები საქართველოს შესახებ ისევე, როგორც ქართულ-ბერძნულ-რომაული მრავალსაუკუნოვანი კონტაქტები ქართულ ჰუმანიტარულ მეცნიერებაში საფუძვლიანად გახლავთ შესწავლილი მრავალი კუთხით – ისტორიული, არქეოლოგიური, წყაროთმცოდნეობითი, ეპიგრაფიკული,

ძენი მწერლების რეპრეზენტაციათა შესწავლა ზემოხსენებულ პრობლემასთან მიმართებით გაცილებით სრულ სურათს მოგვცემდა. თუმცა ბერძნული მასალის მოცულობიდან გამომდინარე, ჩვენ იძულებული გავხდით ამ საკითხზე რომაული მწელების რეპრეზენტაციებით შემოვფარგულიყავით. იმის გასაანალიზებლად, თუ როგორია რომაელ ავტორთა ხედვა ამასთან მიმართებით, აუცილებელია გარკვეულწილად წარმოვადგინოთ იმ მოვლენათა გეოპოლიტიკური პანორამა, რომლებიც განაპირობებდნენ კავკასიის ტერიტორიაზე მაცხოვრებლებთა პოლიტიკური პრეფერენციებით რომაელთა დაინტერესებას.

რომისა და აღმოსავლეთის ურთიერთობის კონტექსტში უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ე.წ. მითრიდატულ ომებს, რომლებსაც რომი ძვ.წ. I ს.-ში პონტოს მეფე მითრიდატე VI ეგპატორთან (ძვ.წ. 111-63) აწარმოებდა და რომელშიც ჩართული იყო აზიის მცხოვრები მრავალი ხალხი თუ სახელმწიფო. მითრიდატე VI არა მარტო აგრძელებს პონტოს წინამორბედ მეფეთა მიერ სამეფოს გაფართოების პოლიტიკას, არამედ მისი მეფობის ხანაში პონტოს სამეფო თავისი სიძლიერის ზენიტს აღწევს. სამეფოს შემადგენლობაში მითრიდატეს შეჰყავს ბოსფორის სამეფო, მცირე არმენია, დასავლეთ შავიზღვისპირეთის ქალაქების

ნუმისმატიკური, ხელოვნების ისტორიის და ა.შ. შესაბამისად, გაგვიჭირდება მათი აქ ჩამოთვლა. ამ კუთხით ჩვენ ძირითადად ვყვრდნობით რ. გორდუზიანის სტატიებს „კოლხისი“ და „იბერია“ ენციკლოპედიაში *Caucasus Antiquus* II, III, თ. ყაუხჩიშვილის მონოგრაფიას – *საქართველოს ისტორიის ძველი ბერძნული წყაროები*, თბილისი, 1976 და *საქართველოს ისტორიის ნარკვევები* I (რედ. გ. მელიქიშვილი), თბილისი, 1970. თითოეულ მათგანში წარმოდგენილია შესაბამის საკითხებზე არსებული სამეცნიერო ნაშრომთა ბიბლიოგრაფია. ანტიკური წყაროების ქართული თარგმანის შემთხვევაში ვსარგებლობდით ენციკლოპედია *Caucasus Antiquus* I, თბილისი, 2010, რომელშიც თავმოყრილია ამ წყაროთა თარგმანები, თუმცა რიც შემთხვევებში გარკვეული შესწორებები შეგვქონდა მათში.

უმეტესობა და ასევე კოლხეთი. კოლხეთი მითრიდატეს ხელში ეტაპობრივად გადადის. ძვ. წ. 111/10 წლისათვის იგი ძალით იმორჩილებს ფასისის მიდამოებს. ძვ.წ. 105-90 წლების განმავლობაში ღრმად იჭრება კოლხეთის ტერიტორიაზე და საბოლოოდ კოლხეთს პონტოს სამეფოს ერთ-ერთ სატრაპიად აქცევს. იმას, თუ რაოდენ მნიშვნელოვან სტრატეგიულ რეგიონად მიაჩნდა მითრიდატეს კოლხეთი, ცხადყოფს ის ფაქტი, რომ მეფე ამ ტერიტორიაზე 75 ციხე-სიმაგრეს აშენებს (Strab. XII, 3, 28).

თანდათანობით პონტოს მეფის გეგმები ფართოვდება – მითრიდატე მთელი აზიის დამორჩილებას ისახავს მიზნად და თავდაპირველად თავის მოკავშირე – არმენიის მეფე ტიგრან II-სთან ერთად საკმაოდ მნიშვნელოვან წარმატებებსაც აღწევს – მცირე აზიიდან რომაელების განდევნას ახერხებს. მითრიდატე სწორ იდეოლოგიურ ჩარჩოში აქცევს თავის ექსპანსიურ პოლიტიკას და მას დასავლეთის წინააღმდეგ მთელი აზიის საღვთო ომად წარმოადგენს.¹⁰ თუმცა მისი დესპოტური რეჟიმი იწვევს დაპყრობილი მოსახლეობის უკმაყოფილებას, შესაბამისად, მისი მმართველობის არასტაბილურობას¹¹.

ძვ.წ. 74 (73) წ. მითრიდატე ევპატორი იწყებს ახალ, მესამე ომს, რომელიც რომსა და მითრიდატეს შორის გადამწყვეტ ომად იქცევა. რომაელები რამდენჯერმე ამარცხებენ მითრიდატეს და ტიგრან II -ს სამეფოში შედიან. ალყაშემორტყმულ ტიგრანოკერტასთან დიდი ბრძოლა იმართება (ძვ.წ. 69 წ.). საომარ ას-

¹⁰ მელიქიშვილი 1970, 500 შმდგ.

¹¹ მითრიდატეს მმართველობით უკმაყოფილონი იყვნენ კოლხებიც. ამიტომ აგზავნის იგი ძვ.წ. 83 წ. კოლხეთში მეფედ თავის ვაჟიშვილს – მითრიდატეს, რითაც კოლხეთის სტატუსი სატრაპიიდან ვასალურ სახელმწიფომდე აჰყავს. თუმცა, როცა სულ რამდენიმე წელიწადში თავის ვაჟს სიკვდილით სჯის, კოლხეთის სტატუსი კვლას სატრაპიამდე ქვეითდება. გორდეზიანი 2018, 303.

პარეზზე ახლა უკვე აღმოსავლეთ საქართველოს სახელმწიფო – იბერია ჩნდება, რომელიც ალბანეთთან ერთად არმენიის სახელმწიფოს დასახმარებლად გამოდის. ტიგრანოკერტას აღების შემდგომ, ძვ.წ. 69 წელს ლუკულუსი კვლავ ამარცხებს ტიგრანს, რომლის ლაშქარშიც წინა რიგებში იბერები და მარდები იბრძვიან. გამარჯვებათა მიუხედავად, ლუკულუსი უკან ბრუნდება. რომსა და მითრიდატეს შორის დაპირისპირების ფინალური ფაზა მაშინ იწყება, როცა ძვ.წ. 66 წ.-ს ომით გაბეზრებული რომაელი ხალხი და სენატი პომპეუსს – გამოჩენილ რომაელ მხედართმთავარს რომაელთა ჯარის სარდლობას ჩააბარებს. ის ამარცხებს მითრიდატეს „მცირე არმენიაში“¹². მითრიდატე სასწრაფოდ ტოვებს პონტოს. ფაქტობრივად, ამით პონტოს სამეფო წყვეტს წინააღმდეგობას. თავად მითრიდატე ბოსფორის სამეფოსკენ იღებს გეზს და გზად კოლხეთში ჩერდება. ძვ.წ. 66/65 წლის ზამთარს პონტოს მეფე ელინოფილურად განწყობილ დიოსკურიასში ატარებს. მიუხედავად იმისა, რომ მომდევნო წელს მითრიდატე ხელთ იგდებს ბოსფორის სამეფოს, იგი ვეღარ ახერხებს თავის ირგვლივ ძალთა კონცენტრირებას და ძვ.წ. 63 წელს სიცოცხლეს თვითმკვლელობით ასრულებს.

იმ პერიოდის ქართული სახელმწიფოების გეოპოლიტიკური როლისა და მნიშვნელობის წარმოსაჩენად უაღრესად საყურადღებოა შემდეგი გარემოება – კოლხეთში გაქცეულ მითრიდატეს პომპეუსი არ მისდევს, რამეთუ უფრო მნიშვნელოვნად მიიჩნევს თავდაპირველად მითრიდატეს მოკავშირეთ – არმენიას, იბერიას, ალბანეთს გაუსწორდეს, რომის პოლიტიკურ ორბი-

¹² ზოგიერთი მეცნიერი პომპეუსის მითრიდატესთან შეხმობას არმენიაში საეჭვოდ მიიჩნევს. მათი აზრით, სავარაუდოა მხოლოდ ის, რომ მითრიდატეს ჯარის ნაწილებს პომპეუსმა ალყა შემოარტყა მცირე არმენიაში, ნიკოპოლისის მახლობლად ძვ.წ. 66 წ.-ს. SC, XXIX, 951

ტაში შეიყვანოს და ამით კავკასიაში შფოთიანობა დაასრულოს. მიუხედავად იმისა, რომ არმენიის მეფე - ტიგრან II მალე ნებდება პომპეუსს და ზავს დებს რომთან, იბერია და ალბანეთი აგრძელებენ წინააღმდეგობის გაწევას. ძვ.წ. 65 წელს რომაელთა მთავარსარდალი იბერიის წინააღმდეგ იბრძვის. იბერთა ლაშქარი მეფე არტოკესის სარდლობით მარცხდება პომპეუსთან.¹³ ზავის პირობად რომაელი მთავარსარდალი არტოკესისგან შვილების მძევლად გადაცემას მოითხოვს, რაზედაც საბოლოოდ იბერთა მეფე იძულებულია თანხმობა განაცხადოს. მხოლოდ ამის შემდეგ გადადის პომპეუსი კოლხეთში. მითრიდატე იქ არ არის, თუმცა ამიერკავკასიაში რომის პოზიციის გასამყარებლად პომპეუსი საჭიროდ თვლის კოლხეთი მითრიდატეს გავლენისგან გაწმინდოს. მიუხედავად ანტიკურ ავტორთა ცალკეული განაცხადებისა¹⁴, რ. გორდეზიანის ვარაუდით, ჩვენ არ გვაქვს საკმარისი ცნობები, თუ რა წინააღმდეგობა შეხვდა პომპეუსს კოლხეთში¹⁵. ცნობილია, რომ პომპეუსმა ტყვედ აიყვანა კოლხეთის ერთ-ერთი სკეპტუხი ოლთაკესი. ფასისში პომპეუსი ამთავრებს კოლხეთის დალაშქვრას. კოლხეთი გადადის რომისადმი დაქვემდებარებაში, სადაც იგი მმართველად - დინასტად არისტარქოსს ნიშნავს. შემდეგ უკვე რომაელი სარდალი ხელმეორედ ილაშქრებს ალბანეთზე და იბერიისა და არმენიის მსგავსად ზავს დებს ალბანთა მეფე ოროიძესთან.

¹³ ბერძენი მწერლები – პლუტარქოსი და განსაკუთრებით დიონ კასიუსი დაწვრილებით აღწერენ პომპეუსისა და არტოკესის რამდენიმე ეტაპიან შებრძოლებას.

¹⁴ ასე მაგალითად, დიონ კასიუსი გვამცნობს, რომ კოლხეთში და მათი მეზობლების მიწაზე პომპეუსი მოქმედებდა ზოგან შიშით და ზოგან შთაგონებით (Dio Cass. XXXVIII, 3).

¹⁵ გორდეზიანი 2018, 305.

რომში გამართულ პომპეუსის გრანდიოზულ ტრიუმფში მონაწილეობდნენ: „... მრავალი ხალხები პონტოდან, არმენიიდან, კაპადოკიიდან ... აღმოსავლეთ იბერიიდან“ (App. *Mith.* 117). სხვებთან ერთად მსვლელობაში მიჰყავდათ კოლხთა სკეპტუხი ოლთაკესი, იბერთა სამი და ალბანთა ორი წინამძღოლი. მიჰქონდათ აგრეთვე დაფა, რომელზედაც მოხსენებულნი იყვნენ დამარცხებული მეფეები და მათ შორის არტოკეს იბერი და ოროიდეს ალბანი (App. *Mith.* 117)¹⁶.

მითრიდატეს ომების უალრესად დიდმა აქტუალობამ განაპირობა მათზე დიდძალი ლიტერატურის შექმნა. ამ მოვლენაში საქართველოს აქტიური მონაწილეობიდან გამომდინარე მითრიდატეს ჟამთააღმწერთა თხზულებებში არცთუ უმნიშვნელო ადგილი ეკავა ქართველური ეთნოსებისა თუ სახელმწიფოების რეპრეზენტაციებს. თ. ყაუხჩიშვილის განაცხადით, ისტორიაში დამკვიდრებულია მოსაზრება, რომ საქართველოსა და ანტიკურ სამყაროს შორის ურთიერთობის, ბერძენ-რომაელთაგან საქართველოს ამბების ცოდნის ახალი ეტაპის შექმნა სწორედ მითრიდატეს ომებთან დაკავშირებულ ლიტერატურასთან არის მიმართებაში. მეცნიერი იმოწმებს სტრაბონის განცხადებებს, რომელთა თანახმადაც საქართველოს ამბებს მითრიდატეს ომების აღმწერთაგან და პომპეუსის ლაშქრობასთან დაკავშირებით იცნობდა¹⁷. მართლაც, მითრიდატეს ისტორიკოსები – მემნონი (სავარაუდოდ, ძვ.წ. I - ახ.წ. I ს.), პლუტარქოსი (I - II სს.), აპიანოსი (I - II სს.), დიონ კასიუსი (II - III სს.), რომლებიც წარმოშობით ბერძნები არიან და ბერძნულ ენაზე წერდნენ, ერთობ საყუ-

¹⁶ არტოკესი - Ἀρτάκης არის ქართულ საისტორიო წყაროებში მოხსენებული „არტაგი“ (ლეონტი მროველი, ქართლის ცხოვრება, I, 1955, 30).

¹⁷ ყაუხჩიშვილი 1976, 137.

რადღებო ამბებს გვაწვდიან მითრიდატეს ომების კონტექსტში ქართველურ ეთნოსებთან დაკავშირებით. მათთან შედარებით გაცილებით მწირია რომაელ მწერალთა ის რეპრეზენტაციები, რომლებიც ამავე დისკურსში ქართველურ ხალხთა იდენტობის ერთ-ერთ უმთავრეს საკითხს – მათი გეოპოლიტიკური ორიენტაციის პრობლემატიკას განიხილავენ. მიუხედავად ამისა, ისინი საყურადღებონი არიან რამდენიმე თვალსაზრისით.

ცნობილ რომაელ ისტორიკოსს – ტიტუს ლივიუსს თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში აღწერილი ჰქონია მითრიდატეს ომების ისტორია, რომელიც, სამწუხაროდ, არ არის შემორჩენილი¹⁸. ამ წიგნების ე.წ. პერიოქებში მხოლოდ ერთგან არის ნახსენები ქართველური ტომი – იბერები. ისინი მოხსენიებულნი არიან ალბანელებთან ერთად. მათ ისტორიკოსი „უშორეს და უცნობ“ ხალხებს უწოდებს. ისინი, მისი გადმოცემით, გასასვლელს არ უთმობდნენ პომპეუსს და რომაელთა მთავარსარდალმა ეს ხალხები ბრძოლაში დაამარცხა. პერიოქის ცნობით, ლივიუსის წიგნი გადმოსცემდა კოლხებისა და ჰენიოხების გავლით მითრიდატეს გაქცევის ამბავსაც (*Livy. Per. Ex lib. C1*).

მითრიდატეს ომებთან დაკავშირებულ სიტყვებსა თუ სხვადასხვა კონტექსტში ციცერონის მიზანი ერთმნიშვნელოვნად გნეუს პომპეუსის განდიდებაა. რათა რაც შეიძლება ძლევამოსილად წარმოაჩინოს პომპეუსის სიდიადე, იგი მის მოწინააღმდეგეს – მითრიდატესაც ერთობ შთამბეჭდავი ძალის პატრონად გვიხატავს – „მან უდიდესი საზღვაო ძალები შეკრიბა და უზარ-

¹⁸ ტიტუს ლივიუსი – ძვ.წ. I – ახ.წ. I ს., რომელიც ისტორიკოსი, ავტორი „რომის ისტორიისა“ („თხრობათა წიგნები დასაბამითგან ქალაქისა“). მოაღწია მხოლოდ 1-10 და 21-45 წიგნებმა. დაკარგული წიგნებიდან გვაქვს ე.წ. პერიოქები - „ამონაკრებები“ ანუ მოკლე შინაარსები, რომლებიც მოგვიანებით შეითხზა და სავარაუდოდ, ლივიუსის კონსპექტს ეყრდნობა.

მაზარი სამხედრო ძალა აღჭურვა“ (*Pro Imp. CN. Pompeii...*, IV, 9). და კიდევ: „...ამ მეფეს უდავოდ ყველა იმ მეფეზე წინ დააყენებდი, რომლებთანაც რომაელ ხალხს ბრძოლა გაუმართავს“ (*Pro L. Murena Oratio*, XV, 32). ორატორი გადმოგვცემს, რომ მრავალი ტომი აღუდგა ლუკულუსს, როცა იგი არმენიელთა სამეფოს მიადგა. მათ არასწორად სჯეროდათ, რომ რომაელთა ჯარის ლაშქრობის მიზანი იქ მდებარე მდიდარი ტაძრის გაძარცვა იყო. ციცერონის განაცხადით, ამ მრავალი დიდი ტომის შიში უსაფუძვლო იყო, რადგან რომაელ ხალხს მათი დარბევა არ უფიქრია (*Pro Imp. CN. Pompeii...*, IX, 23). თუმცა ორატორი აქ სახელდებით არ მოიხსენიებს იბერებს და ალბანებს, ამ დიდ ტომებში, რასაკვირველია, ისინი იგულისხმებიან. როგორც ვხედავთ, ციცერონს ბარბაროსი ხალხების რომის წინააღმდეგ გამოსვლის ახალი, უცნობი მოტივაცია შემოაქვს. ბუნებრივია, ყოველგვარი მართლაც არსებული თუ ორატორის შეთხზული ვერსია რეალური საბაზიცი ვერ იქნებოდა ამ ტომებისათვის რომაელების წინააღმდეგ ომში ჩასაბმელად, რამეთუ ეს ომი დასახელებულ ტომებს ლამის მთელი აზიის ომად ჰქონდათ მოაზრებული.

წარმოდგენილ რომაელ ავტორებთან შედარებით ჩვენ საკითხთან მიმართებით უფრო ინფორმატიულია რომაელი ისტორიკოსის ლუკიუს ფლორუსის ნაწარმოები¹⁹. თუმცა მისი ცნობები ხშირ შემთხვევაში საკმაოდ არაზუსტია. მითრიდატეს ომების გადმოცემამდე ფლორუსი პონტოს ტომების ისტორიას მოკლედ მიმოიხილავს – საყურადღებოა, რომ იგი ამ ტომთა და სამეფოთა უძველეს მეფედ აიეტს მოიხსენიებს და საერთოდაც,

¹⁹ ლუკიუს ფლორუსი - რომაელი ისტორიკოსი, II ს., ავტორი ნაწარმოებისა „რომაული ომები ორ წიგნად“. ხელმძღვანელობდა ტიტუს ლივიუსის ნაშრომით.

ამ კონტექსტში სულ სამი მეფის – აიეტის, არტაბაძესის და მითრიდატეს – სახელებს ახსენებს. რომაული ტრადიციის კვალდაკვალ, ფლორუსი აღიარებს მითრიდატეს ძლევამოსილებას, რომლის დასამარცხებლადაც რომაელებს ყველა სხვა მოწინააღმდეგესთან შედარებით ყველაზე ხანგრძლივი დრო – 40 წელი დასჭირდათ.

ომის გადმოცემისას უდავოდ საინტერესოა ამ მოვლენის ფლორუსისეული აღქმა. კერძოდ, მისი ამგვარად მასშტაბური გააზრება. ისტორიკოსის აზრით, მითრიდატემ მოახერხა მთელი აღმოსავლეთისა და ჩრდილოეთის ჩათრევა თავის დაცემაში. „შფოთია იბერებში, კასპიელებში, ალბანელებში და ორივე არმენიაში... პომპეუსი ხედავდა, რომ აზიას ცეცხლი აქვს მოდებული ახალ-ახალი საფრთხეებით და მეფეები ერთიმეორეს მიყოლებით გამოდიან“ (Flor. XL, 21, 22). ფლორუსიც იმეორებს ტრადიციას, რომლის თანახმად პომპეუსმა შუა არმენიაში ერთი, ღამით წარმოებული ბრძოლით მოუღო ბოლო მითრიდატეს (Flor. XL, 22, 23). გადმოსცემს იგი ასევე კოლხებთან მითრიდატეს ჩასვლას და შემდგომ განვითარებული ამბების გამო პონტოს მეფის თვითმკვლელობას. 27-ე თავში მწერალი ძალზე მოკლედ მოგვითხრობს პომპეუსის მიერ ამბოხებული აზიის დიდი სისწრაფით დამორჩილების შესახებ. იგი სწორად არ გადმოსცემს არც მოვლენათა თანმიმდევრობას და არც პომპეუსის საბრძოლო მარშრუტს. ფლორუსი მხოლოდ აცხადებს, რომ სკვითიისკენ მიმავალმა პომპეუსმა გაანადგურა კოლხები, შეიწყნარა იბერები, დაინდო ალბანები. კოლხთა მეფეს იგი შეცდომით ალბანთა მეფის სახელს – ოროიმეს უწოდებს. ასევე არასწორია მისი განაცხადი, თოთქოსდა პომპეუსმა კოლხების მეფეს უბრძანა დაბლობზე დაშვება. ფლორუსი მოიხსენიებს იბ-

ერთა მეფე ართოკესს, რომელსაც რომაელმა სარდალმა მძევლად შვილები მოსთხოვა. თუმცა აქვე იბერთა მეფის მიერ პომპეუსისათვის გაგზავნილ სიმდიდრით განთქმულ ძღვენს – ოქროს საწოლს (იგი მხოლოდ საწოლს ახსენებს) ალბანთა მეფეს, ჰოროლესს მიაწერს²⁰.

მითრიდატეს ომებისადმი რომაელი ისტორიკოსების უაღრესად დიდ დაინტერესებაზე მეტყველებს პომპეუს ტროგუსის, ლივიუსის თანამედროვე ისტორიკოსის, მიერ დაწერილი მსოფლიო ისტორია სათაურად „ფილიპური ისტორიები“ (44 წიგნად), რომელსაც, სამწუხაროდ, ჩვენამდე არ მოუღწევია და რომელშიც საკმაოდ ვრცლად ყოფილა გადმოცემული მითრიდატეს ომების ისტორია. შემორჩენილია მხოლოდ ცალკეული წიგნების შესავლები და მარკუს იუსტინუსის მიერ დაწერილი ეპიტომე. როგორც XXXVII წიგნის შესავლიდან ირკვევა, მასში გადმოცემული ყოფილა პონტოს მეფეთა წარმოშობის ისტორია მითრიდატე ევპატორის მეფობის ხანის ჩათვლით. ამ კონტექსტში მწერალი განიხლავდა ბოსფორის და კოლხეთის მეფეთა წარმოშობისა და მათი მოღვაწეობის საკითხებს.

და ბოლოს, მოვიყვანთ პლინიუს უფროსის „ბუნების ისტორიაში“ გადმოცემულ ვარონის ცნობას, რომელიც გახლდათ პომპეუსის ლაშქრობის მონაწილე. ნარატივი საყურადღებოა იმით, რომ მასში კარგად ჩანს კავკასიის, და მათ შორის საქართველოს, გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა დასავლეთისათვის, როგორც შორეულ აღმოსავლეთთან მათი დამაკავშირებელი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სავაჭრო არტერიისა. ვარონის მიხედ-

²⁰ მითრიდატეს ომების ისტორიის სხვა წყაროები კარგად იცნობენ იბერთა მეფის ძღვენს: ეს იყო ოქროს საწოლი, ოქროს ტახტი და მაგიდა, რაც მკვლევართა აზრით, იბერთა მეფის ფინანსურ შესაძლებლობაზე მიუთითებს.

ვით, პომპეუსის ლაშქრობებით გამოიკვეთა, თუ როგორი მარშრუტით და რა დროის განმავლობაში იყო შესაძლებელი ინდოეთიდან საქონლის პონტოში ჩატანა. ამ მარშრუტის საბოლოო მონაკვეთის მნიშვნელოვანი ნაწილი – მდ. კიროსიდან ფასისამდე სწორედ ქართველური ტომებით დასახლებულ ტერიტორიაზე გადიოდა (Plin. *NH.* II, 52).

ვფიქრობთ, რომაული ეპოქის ლათინურენოვან მწერალთა რეპრეზენტაციებში მითრიდატეს ომებთან მიმართებით ქართველური ეთნოსების გეოპოლიტიკური როლის თაობაზე შემდეგი შეიძლება ითქვას (ჩვენამდე მოღწეულ მასალაზე დაყრდნობით): ბერძენ ავტორთა მსგავსად, რომაელ ავტორებს მითრიდატესა და რომს შორის დაპირისპირება აღმოსავლეთისა და დასავლეთის, კერძოდ, რომის და მთელი აზიის დაპირისპირებად, შესაბამისად, უაღრესად მასშტაბურ დაპირისპირებად აქვთ გააზრებული. მათი განცხადებით, რომს ამგვარი უზარმაზარი ძალა პირველად დაუპირისპირდა. მითრიდატეს მხარეს აღმოჩნდა მრავალი ტომი თუ სახელმწიფო. რომის მოწინააღმდეგეებში სახელდებით არიან წარმოდგენილნი კავკასიის სახელმწიფოები – იბერია, არმენია, ალბანეთი. იბერები და ალბანები ამ ომის აქტიურ აქტორებად გვევლინებიან როგორც ლუკულუსთან დაპირისპირებისას (როგორც არმენიის მოკავშირენი), ისე პომპეუსთან დამოუკიდებლად ბრძოლისას. ლივიუსის მოღწეული პერიოქი მხოლოდ უზოგადეს ინფორმაციას გვაწვდის იბერებსა და ალბანებზე – ისინი უშორეს და უცნობ ეთნოსებად იწოდებიან. მართალია, ფლორუსთან ოქროს საწოლის პომპეუსისათვის მიმართმევად შეცდომით ალბანთა მეფე სახელდება, თავად ოქროს ძღვენი მეტყველებს არა მარტო ამ ქვეყნის ეკონომიურ შესაძლებლობაზე, არამედ უკავშირდება გავ-

რცელეულ სტერეოტიპს – აზიაში მცხოვრებთა ფუფუნების სიყვარულს და იქ ფუფუნების საგნების ოქროსაგან დამზადების პრაქტიკას – საბოლოო ჯამში, ოქროთი აზიის სიმდიდრეს.

ჩვენი საკითხისათვის, ვფიქრობთ, საყურადღებოა ის, თუ როგორ აქვთ გააზრებული რომაელ ავტორებს ორივე მხარის – როგორც ქართველური ტომების, ისე რომაელების საბრძოლო მოტივაციები და როგორია, მათი აზრით, ქართველურ ტომთა პოლიტიკური პრეფერენციები. სწორედ ამ დისკურსში ჩანს, თუ რაოდენ დიდია ავტორისეული იდეოლოგიის წილი იმაში, თუ როგორ იქნება წარმოჩენილი კონკრეტული მოვლენა. თუმცა სტატიაში არ განვიხილავთ, როგორც აღვნიშნეთ, ამ საკითხზე ბერძენ მწერალთა ნარატივებს, ვფიქრობთ, საკითხის უფრო ნათელსაყოფად შეიძლება თუნდაც მათგან ორის მოსაზრების წარმოდგენა. ასე მაგალითად, ბერძენი ავტორის – პლუტარქოსის აზრით, იბერები იმიტომ იბრძოდნენ პომპეუსის წინააღმდეგ, რომ სურდათ მითრიდატესთვის ესიამოვნებინათ (*Plut. Pomp. XXXIV*).²¹ დიონ კასიუსის მონათხრობიდან ისე გამოდის, რომ პომპეუსს საერთოდ არ სურს ომი არც იბერებთან და არც ალბანებთან და თავად ეს უკანასკნელნი თავიანთი მზაკვრული და მოღალატეობრივი საქციელით აიძულებენ რომაელთა სარდალს ასე მოიქცეს (*Dio. Cass. XXXVII*).²² ამ ტენდენციას – რომაელებს არ ჰქონდათ განზრახვა ებრძოლათ ამ ხალხების წინააღმდეგ – ერთგვარად აგრძელებს ციცერონიც. მისი მიხედვით, რომაელ ხალხს არ უფიქრია ამ მრავალი ტომის არც დარბევა და არც შევიწროვება (იგი ლაპარაკობს იმ ხალხებზე, რომლებიც

²¹ არ დაგვავიწყდეს, აქ იმ ბრძოლებზეა საუბარი, რომლებსაც იბერია თავის ტერიტორიაზე მართავს.

²² ყაუხჩიშვილი 1976, 196.

მივიდნენ არმენიაში ლუკულუსის წინააღმდეგ საბრძოლველად). ბარბაროსებიც სრულიად მცდარი შიშის გამო გამოვიდნენ რომაელთა წინააღმდეგ. ასევე მათზე იმოქმედა ცრუ ხმებმაც, თითქოს რომაელებს იქ მდებარე მათი უმდიდრესი და უწმინდესი ტაძრის გაძარცვა უნდოდათ (*Pro Imp. CN. Pompeii ...*, IX, 23). ვფიქრობთ, ამგვარი განცხადებაც პოლიტიკურ, იდეოლოგიურ მიზანს ემსახურებოდა. აღმოსავლეთით მთავარ მეტოქესთან – პართიასთან დაპირისპირებისას რომისთვის ერთობ აქტუალური იყო ამიერკავკასიის სახელმწიფოების პრორომაულ ორბიტაში მოქცევა, შესაბამისად, ვითარების ისე წარმოდგენა თითქოს რომაელებს ამ ხალხების მიმართ აგრესიული განწყობა არ ჰქონიათ.

და ბოლოს, მითრიდატეს ომების კონტექსტში ქართველური ეთნოსების იდენტობასთან დაკავშირებით ჩვენ მიერ განხილულ მასალაში ერთი საინტერესო ტენდენცია წარმოჩინდა – კავშირი მითრიდატე ევპატორს, პონტოს სამეფოსა და არგონავტების მითოსის კოლხურ ფიგურებს შორის. ასე მაგალითად, პონტოს სამეფოს სამ დასახელებულ მეფეთაგან ერთ-ერთია აიეტი და ამასთან ყველაზე ადრინდელი მეფე. წიგნში, რომელიც პონტოს სამეფოს ამბებს განიხილავდა, მოთხრობილი ყოფილა კოლხეთის მეფეთა წარმოშობისა და მათი საქმეების შესახებ. ამ მხარეთა დაკავშირების ყველაზე ვრცელი პასაჟი კი წარმოდგენილია ციცერონთან, რომელიც პონტოდან მითრიდატეს და მედეას გაქცევის სტრატეგიულ მიზნებს ერთმანეთს ამსგავსებს. ორივემ თავის მდევარს დრო დააკარგინა – მითრიდატემ მთელი სიმდიდრე პონტოში დატოვა და ამის შეგროვებაში მტერს დრო დაახარჯინა, მედეამ კი ძმის აკუწული ნაწილები გზაზე მიმოაბნია, რათა მათი შეკრებისას დადევნებულებს სის-

წრაფე შეენელებინათ. ორივე ამ ხრიკით თავის მოწინააღმდეგეს დაუსხლტა (*Pro Imp. CN. Pompeii* ..., IX, 22). მხარეთა მიმსგავსება ამ სტრატეგიული მიზნებით, რომელთა მთავარი მახასიათებელი მზაკვრობა იყო, შესაძლოა, ამ სხვადასხვა მხარის ერთ ბანაკში მოსათავსებლად და ამ მახასიათებლის განსაზოგადებლად – ანუ მთელი ამ ჯგუფის თვისებად მის წარმოსაჩენად იყო მოაზრებული. ეს ჯგუფი კი გახლდათ რომაელთაგან განსხვავებული ეთნოსთა ჯგუფი – ე.წ. „სხვა“.

პომპეუსის ლაშქრობის შემდგომ კავკასიის რეგიონში ძალთა ახალი გადანაწილება მიმდინარეობს. იზრდება რომის იმპერიის ინტერესები იბერიის მიმართ. თავად იბერიის მდგომარეობას დიდწილად განაპირობებს რეგიონში არსებული გეოპოლიტიკური სიტუაცია, თუმცა იკვეთება ტენდენცია, რომ მას დამოუკიდებელი პოლიტიკური ხაზის გატარებაც შეუძლია. პართიასთან ლაშქრობის წინ, მარკუს ანტონიუსი კანიდიუს კრასუსს გზავნის იბერიის წინააღმდეგ. კრასუსი ამარცხებს ბრძოლაში იბერთა მეფე ფარნაბაძოსს (ფარნავაზ II), აიძულებს მოკავშირეობას და უკვე მასთან ერთად შეიჭრება ალბანეთში. ბერძენი ისტორიკოსი დიონ კასიუსი გვამცნობს, რომ ანტონიუსი ყოველივე ამან დიდად გაამხნევა (Dio. Cass. XLIX, 24, 2). თ. ყაუხჩიშვილის კომენტარით, ანტონიუსის ამგვარი ქმედება ცხადყოფს, რომ პომპეუსთან დადებული ზავი „მეგობრობისა და მოკავშირეობის შესახებ“ აღარ არის ძალაში.²³

იბერიის გეოპოლიტიკური როლის ზრდას ცხადყოფს ავგუსტუსის ავტობიოგრაფიულ ნაშრომში - თავისი მოღვაწეობის ერთგვარ შეჯამებაში გაკეთებული განაცხადი, რომელშიც იმპერატორი იბერთა მეფეს ასახელებს იმ მეფეთა შორის, რომლებიც

²³ ყაუხჩიშვილი 1976, 201.

რომთან მეგობრობას ელჩების მეშვეობით მოითხოვდნენ (*Res Gestae Divi Augusti*, 31).

კიდევ უფრო იზრდება იბერიის როლი ახ.წ. I საუკუნეში. რომსა და გაძლიერებულ იბერიას შორის მოკავშირეობა ამ პერიოდში ორმხრივ ინტერესს ეფუძვნება – რომს აწყობს, რომ იბერია ჰყავდეს მოკავშირედ პართიასთან დაპირისპირებისას და იბერიის დახმარებით ჰქონდეს კონტროლი არმენიის სამეფოზე, რომელიც ამ დროისათვის პართიის მოკავშირედ წარმოსდგება. იბერიისათვის რომთან კავშირი აუცილებელია, რათა დაიბრუნოს არმენიის სასარგებლოდ გადაცემული თავისი სამხრეთი მიწები და საერთოდაც გააფართოოს თავისი სამეფოს საზღვრები.²⁴

მართლაც, I ს-ის 30-იან წლებში იბერია ახერხებს სომხეთისათვის სასარგებლოდ გადაცემული მიწების შემოერთებას, მეტიც, მას უჩნდება ამბიცია, რომ არმენიის სამეფოს დაეუფლოს. ამისთვის ხელსაყრელი პირობა პართიის და რომის მორიგი დაპირისპირებისას იქმნება. პართიის მეფე არტაბანოს III-მ არმენიის ტახტზე დასვა თავისი ვაჟი არსაკესი. ამასთან მან რომაელებს არაერთი მოთხოვნა წაუყენა და შეუსრულებლობის შემთხვევაში ძალის გამოყენებით დაემუქრა. 35 წ.-ს არტაბანოსს თავად პართიელი დიდებულები აუმხედრდნენ და ტიბერიუსს პართიის ტახტზე ფრაატესის – მეფე ფრაატესის ძის გაგზავნას სთხოვდნენ. ტაციტუსის გადმოცემით, ტიბერიუსსაც ენება, რომ საგარეო საქმეები გადაეწყვიტა თათბირით და არა ძალის გამოყენებით. არტაბანოსი, რომელმაც გაიგო ამ ხრიკების შესახებ, რომაელთა მიმართ შიშის გამო თავს იკავებდა. იმავე ტაციტუსის კომენტარით, ბარბაროსებს ყოყმანი მონურ საქციელად

²⁴ მელიქიშვილი 1970, 509.

მიაჩნდათ, საქმის დაუყოვნებლივ წამოწყება კი – მეფურად. თუმცა არტაბანოსის შემთხვევაში მომგებიანმა გეგმამ გადასწონა – ამბოხებულთა ერთი მეთაური მიეპატიუებინათ და მოეწამლათ, მეორე – დაეყოვნებინათ საქმეებით და საჩუქრებით მოესყიდათ. როცა ამასობაში რომაელთა მიერ გაგზავნილი ფრაატესი ავადმყოფობით გარდაიცვალა, ტიბერიუსმა მას მონაცვლე გამოუწახა – ტირიდატესი. პარალელურად დაგეგმა იბერთათვის გადაეცა არმენიის სამეფო. კერძოდ, მითრიდატე იბერი – იბერთა მეფის ძე დაესვა ტახტზე. შემდგომში მითრიდატე იბერს წამყვანი როლი უნდა ეთამაშა რომაელთა ხელდასხმული ტირიდატესის პართიის ტახტზე დასასმელად. ძალის გამოყენებამდე იბერებმა მზაკვრობას მიმართეს – მოისყიდეს მეფე არსაკესის მსახურნი და მეფე მოაკვლევინეს.

ტაციტუსის გადმოცემით, იბერები მითრიდატე იბერის ძმის – ფარასმანესის სარდლობის ქვეშ მრავალრიცხოვანი ჯარით შეიჭრნენ იბერიაში და აიღეს არტაქსატა²⁵. თავის მხრივ, არტაბანოსი თავის ვაჟს, ოროდესს აგზავნის ფარასმანესის წინაღმდეგ.

იბერთა მხარეზე იბრძვიან ალბანები და სარმატები. სარმატები, საზოგადოდ, ორივე მხარიდან იღებდნენ ძღვენს და ამის მიხედვით უჭერდნენ მხარს. როგორც ჩანს, აქ ორივე მხარეს, როგორც იბერეს, ისე პართელებს ჰყავდათ თავ-თავიანთი მომხრე სარმატები, მაგრამ უმნიშვნელოვანესი სხვა რამ აღმოჩნდა – გადასასვლელები, რომლებიც, ერთის გამოკლებით, იბერთა ხელში იყო (*Tac. Ann.* VI, 33). შესაბამისად, კასპიის გზით იბერებმა არმენიაში თავისი მომხრე სარმატები გადმოუშვეს, სხვებს

²⁵ ფარასმანესს ტაციტუსი შეცდომით მეფედ მოიხსენიებს, თუმცა ის შემდგომში გახდა იბერიის მეფე. იბერიის მეფე ამ დროს მითრიდატეა, დასახელებული მითრიდატე იბერის ძამა.

გზა გადაუკეტეს. ტაციტუსის გადმოცემით, ოროდესი თავდაპირველად არ იღებდა ფარასმანესის საომარ გამოწვევას, თუმცა იბერთა მეფის სხვადასხვა ქმედებამ აიძულა პართელები ბრძოლაში ჩაბმულიყვნენ. პართელებს მხოლოდ ცხენოსანი ჯარი ჰყავდათ, ფარასმანესს კი ამასთან ერთად ძლიერი ქვეითი ჯარიც გვერდს უმშვენებდა. მათი დაპირისპირების გადმოცემისას საყურადღებოა ტაციტუსისეული ხედვა როგორც ამ ხალხების ეთნიკური მახასიათებლებისა, ისე ბრძოლის მათეული ტაქტიკისა, რაც მჭიდროდაა დაკავშირებული ანტიკურ რეპრეზენტაციებში „უცხოს“ გააზრებასთან. პართელები აქ აღმოსავლეთის ბარბაროსთა კანონიკური სტერეოტიპებით არიან წარმოდგენილნი, იბერები და ალბანები კი დახატულნი არიან ევროპის მთიანეთში მცხოვრები ბარბაროსული ტომებისათვის დამახასიათებელი თვისებებით – გამძლეობითა და ცხოვრებისეული სიმკაცრის ამტანობით (*Tac. Ann.* VI, 34). ისტორიკოსს აქ შემოაქვს მეორე დისკურსი – ამ ხალხთა გენეზისისა და ელინურ ცივილიზაციასთან მათი კავშირის ნარატივი. ალბანები და იბერები თესალიელთაგან წარმოშობილად მიიჩნევენ თავს, როცა იასონი და მედეა უკან დაბრუნდნენ აიეტის ცარიელ სასახლეში. ამ კონტექსტში ნახსენებია ფრიქსოსის სამისნოც და ამ ხალხთა რელიგიური ტაბუ ცხვრის მსხვერპლშეწირვასთან დაკავშირებით.²⁶ იბერთა და სარმატთა საომარი ტაქტიკა ასევე შესაბამისობაშია დასავლეთის ხალხების საომარი მოქმედებების

²⁶ ქართველური ტომების გენეზისისა და დასავლურ ღირებულებებთან, ცივილიზაციასთან კავშირი ცალკე დისკურსია რომაული რეპრეზენტაციების, რომელსაც, როგორც აღვნიშნეთ, სამწუხაროდ, სტატიის ფორმატიდან გამომდინარე ჩვენ ვერ წარმოვადგენთ. აქ ეს ნარატივი იმიტომ მოვიყვანეთ, რომ ის სავსებით ჯდება ტაციტუსის მიერ რეპრეზენტირებული „უცხოს“ მთლიან კონტექსტში.

სტერეოტიპთან, პართელებისა კი აღმოსავლეთის ბარბაროსების სამხედრო ტაქტიკის სტერეოტიპთან. პართელები ცხენოსანი მშვილდოსნები არიან, შესაბამისად, სივრცეს იყენებენ დარტყმების საწარმოებლად და შორი მანძილიდან იბრძვიან. სარმატები კი უარს ამბობენ მშვილდზე (რომლითაც მათ პართელებისგან განსხვავებით უფრო მოკლე მანძილიდან შეუძლიათ სროლა) და შუბებით და მახვილებით ებგერებიან მტერს. ასევე იქვეციან იბერები და ალბანები, რომლებიც ხელჩართულ ბრძოლას აწარმოებენ. ამ ბრძოლაში სარმატები შუბებითა და ხმლებით გაემართნენ პართელების წინააღმდეგ, იბერებმა და ალბანებმა კი ბრძოლა ორივე მხრიდან გააჩაღეს: ზემოდან ცხენოსნები ესროდნენ ცხენებიდან პართელებს, ახლო მანძილიდან კი იბერთა ქვეითი ჯარი აყენებდა მათ ჭრილობებს. ამ ორი სამხედრო ტაქტიკის დაპირისპირება „უცხოს“ ბერძნული იმიჯის ცნობილი სტერეოტიპული დაპირისპირება გახლავთ. გავიხსენოთ ქსენოფონი, რომელიც წერს, რომ სპარსულ ჯარში „ქვეითი ჯარისკაცები აღარ აწარმოებენ ხელჩართულ ბრძოლას“ (Xen. Cyr. 8, 22), ეტლით მეომრები კი უარს აცხადებენ მტრის პირისპირ შებრძოლებაზე (Xen. Cyr. 8, 24-26).²⁷ ყოველივე ეს, ქსენოფონის აზრით, განაპირობებდა მისი ეპოქის სპარსული ჯარის სამხედრო წარუმატებლობას და ამასთან ხელს უწყობდა ბარბაროსთა ერთ-ერთი მთავარი ქსენოსტერეოტიპის, აზიელთა მახასიათებლის – მშიშრობის განმტკიცებას. ამიტომაცაა, რომ სპარსელები დაქირავებულ ჯარს იხმობდნენ და ამ დაქირავებულ მეომრებში ხშირად ბერძნებიც კი აჰყავდათ. აღმოსავლელ

²⁷ „საომარ საქმეებში სპარსელები და მათი ხალხი დღეს უფრო მშიშრები არიან, ვიდრე ოდესღაც იყვნენ“ (Xen. Cyr. 8, 27). კლასიკური და ელინისტური ეპოქის ბერძენთა სპარსული ქსენოსტერეოტიპების შესახებ იხ.: Briant 2002, 196.

ბარბაროსთა მთავარი მახასიათებლის – ოქროსა და ფუფუნების მათეული სიყვარულის წარმომჩენია ფარასმანესის მიმართვა მეომრებისადმი. მხედართმთავარი მიუთითებს ოქროთი მოსირმული მედების (პართელების) რაზმებზე და თავისიანების მრისხანე მწყობრზე და აცხადებს, რომ მათთვის (იბერთათვის – ქ. ნ.) მთავარი ვაჟკაცობაა, იმათთვის კი – ნადავალი (Tac. *Ann.* VI, 34).

როგორც ვხედავთ, იბერები – რომაელთათვის ასევე ბარბაროსები პოლიტიკური კონტექსტის ცვლილებიდან გამომდინარე, რომაელი მწერლისათვის უფრო მახლობელ „სხვად“ არიან წარმოდგენილნი. რომისათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელია იბერებისა და ალბანების პრორომაულად განწყობა. ამიტომაც ზემოხსენებული ბრძოლის შემდეგ, ისინი ირიბად ეხმარებიან იბერებს. კერძოდ, როცა არტაბანოსი არმენიაში შემოიჭრება იბერთა დასასჯელად, რომაელები ხმას ავრცელებენ, რომ მესოპოტამიაში გალაშქრებას აპირებენ. შეშინებული პართელებიც თავს იკავებენ იბერებთან ბრძოლისაგან (Tac. *Ann.* VI, 36).

ტაციტუსი გვამცნობს არმენიელების ტახტზე მჯდომი მითრიდატეს თავს გადახდენილ შემდგომ ამბებს – კალიგულამ იგი ციხეში ჩასვა, შემდგომ კი კლავდიუსმა მითრიდატე გაათავისუფლა და კვლავ არმენიის მეფედ გახადა (Tac. *Ann.* XI, 80). მეცნიერთა აზრით, მითრიდატეს ტახტზე დაბრუნება განპირობებული უნდა ყოფილიყო რომაელთა შიშით, იბერია მეტისმეტად არ გაძლიერებულიყო და ფარასმანესისათვის არ მიეცათ არმენიის სრული დამორჩილების შესაძლებლობა.²⁸ ტაციტუსი დაწვრილებით გადმოგვცემს ფარასმანესის ბრძოლას თავისი ძმის – მითრიდატეს წინააღმდეგ. ტაციტუსის მოთხრობის მიხედვით,

²⁸ გორდეზიანი 2016, 217

მას სურს, ერთი მხრივ, თავისი ვაჟიშვილის – რადამისტუსის ყურადღება არმენიისკენ გადაიტანოს გამომდინარე იქედან, რომ ეშინია შვილის აშკარად გამხელილი ამბიციებისა (რადამისტუსს იბერიის მეფობა სურს), მეორე მხრივ, ფარასმანესს არმენიის ხელში ჩაგდება აქვს განზრახული. ტაციტუსი გვიხატავს ფარასმანესის სხვადასხვა უნარს მიზნის მისაღწევად. მის არსენალში შედის – მოსყიდვა, ომისათვის ტყუილი საბაზის მოგონება, მოტყუება, თვალთმაქცობა. მას შეუძლია წავიდეს უკიდურეს მზაკვრობაზე, წააქეზოს შვილი მოკლას საკუთარი ბიძა. თუმცა ტაციტუსის მიერ დახატული არც რადამისტუსი ჩამორჩება მამას სისატიკეში. მან არამარტო ბიძა, არამედ მისი ვაჟიშვილებიც გამოასალმა სიცოცხლეს იმიტომ, რომ მამის დასჯისას ცრემლებს ღვრიდნენ. მიუხედავად იმისა, რომ მითრიდატეს მოკვლით მამა-შვილი რეალობაში რომის წინააღმდეგ გამოვიდა, ფარასმანესმა იცოდა, რომ რომისადმი აშკარად დაპირისპირება მის ინტერესებში არ შედიოდა და ამიტომაც ყველანაირად ცდილობდა, პირიქით, რომისადმი ღალატში მითრიდატე დაედანაშაულებინა.

რომმა გარკვეული პერიოდი თავი შეიკავა რადამისტუსის დასჯისგან. ტაციტუსი პირდაპირ ხსნის ბრჭყალებს და ამ რეგონისადმი რომის პოლიტიკას ასე წარმოადგენს – რომი მოჩვენებით სულგრძელობას აჩვენებს – არმენიას ხან ერთს გადასცემს, ხან მეორეს, რათა ბარბაროსთა სულელებში შფოთი აღძრას (Tac. *Ann.* XII, 48). პართელების მიერ არმენიის ხელში ჩაგდება არც ფარასმანესს და არც რომაელებს არ აწყობდათ. ტაციტუსის გადმოცემით, ფარასმანესმა მოაკვლევინა რადამისტუსი, რათა

რომაელთათვის ერთგულება დაემტკიცებინა (Tac. *Ann.* XIII, 37).²⁹

და ბოლოს, მოკლედ შევეხებით რომაელ ისტორიკოსთა თვალით რეპრეზენტირებულ სურათს იბერიის სახელგანთქმული მეფის ფარასმანეს II-ის და რომის ურთიერთობის თაობაზე. ფარასმანეს II, ქართველი ისტორიოგრაფიის ფარსმან ქველი, II ს.-ის 30-50 წლებში მეფობდა. იბერიის ყველაზე დიდი აღმავლობის ხანა მისი მეფობის პერიოდზე მოდის. შენიღბვის გარეშე იბერია პირველად უპირისპირდება რომს და არც პართიის მოკავშირეობას საჭიროებს. მისი ძირითადი მოკავშირეები ალანები და ჩრდილო მომთაბარე ტომები იყვნენ. მას ჰადრიანუსის დროს მოუწყვია ალანთა დიდი შესევა ალბანეთზე, მიდიაზე, არმენიასა და კაპადოკიაზე. რომაული ისტორიოგრაფიის თანახმად, იბერთა მეფის ამგვარი ქმედებების მიუხედავად, რომის იმპერატორი ცდილობდა ფარასმანესის მიმხრობას. ჰადრიანუსის ისტორიკოსის – ელიუს სპარტიანუსის გადმოცემით, რომის იმპერატორი უხვად ასაჩუქრებდა ალბანთა და იბერთა მეფეებს, თუმცა ამ უკანასკნელებმა უარი განაცხადეს მასთან გამოცხადებაზე. ამის მიუხედავად, ჰადრიანუსი მათ მეგობრად თვლიდაო (*Vita Hadr.* XXI, 13). იგივე ისტორიკოსი აღნიშნავს, რომ უხვი საჩუქრებით ცნობილ რომის იმპერატორს ყველაზე უხვად ფარასმანესი ჰყოლია დასაჩუქრებული, რომლისათვისაც სხვა ძღვენთან ერთად სპილო და ორმოცდაათკაციანი კოჰორტა გაუგზავნია. იბერთა მეფეს საპასუხოდ მოოქროვილი წამოსასხამები მიუერთმევია იმპერატორისათვის. როგორც დამცინავად აღნიშნავს ელიუს სპარტიანუსი, ეს მოოქროვილი წამოსასხამები ჰადრიან-

²⁹ მეცნიერები ვარაუდობენ სხვა მიზეზებსაც: რადამისტუსის გამოსვლებს მამის წინააღმდეგ; დედინაცვლის ინტრიგებს. მელიქიშვილი 1970, 515

უსს ბოროტმოქმედთათვის ჩაუცვამს და ისე გამოუყვანია არენაზე (*Vita Hadr. XVII, 10-12*).³⁰

პრინციპული და დამოუკიდებელი პოლიტიკოსი ფარასმანეს II, რომელიც უარს ეუბნებოდა ჰადრიანუსს მასთან გამოცხადებულიყო, დიდი ამალით მიემგზავრება რომში რომის მომდევნო იმპერატორთან – ანტონინუს პიუსთან. ბერძენი ისტორიკოსი დიონ კასიუსი ვრცლად ეხება ანტონინუს პიუსის პოლიტიკას იბერიის მიმართ. ფარასმანესის ვიზიტის დროს რომში იპერატორმა ოფიციალურად აღიარა იბერიის გაფართოვებული საზღვრები, რითაც ცხადყო იბერიის მიმართ რომის კომპრომისული პოლიტიკის აუცილებლობა. თუ რამდენად მნიშვნელოვანია რომისთვის ეს ვიზიტი ნათლად ჩანს ოსტიაში აღმოჩენილი ფასტების ფრაგმენტით, რომელშიც წლის ყველაზე მნიშვნელოვან მოვლენად ფარასმანესის – იბერთა მეფის რომში ჩამოსვლა იყო მიჩნეული, რადგან წლის შესახებ თხრობა ამ ამბით იწყებოდა. იბერთა მეფისათვის მიგებულ პატივთა შორის სახელდება: კაპიტოლიუმში მსხვერპლშეწირვის ჩატარების ნებართვა; იბერთა მეფისა და წარჩინებულთა სამხედრო ვარჯიშზე იმპერატორის მისვლა; რომის ერთ-ერთ ტაძარში ფარასმანესისათვის ქანდაკების დადგმა (*Dio Cass. Epitome. LXIX, 15, 3*). ანტონინუს პიუსის ბიოგრაფოსი იულიუს კაპიტოლინუსი ასევე წერს ფარასმანესის ქანდაკების აღმართვაზე. ისტორიკოსი განსაკუთრებით აღნიშნავს, რომ ფარასმანესმა მეტი პატივისცემა

³⁰ მეცნიერებაში მხოლოდ ვარაუდებია გამოთქმული ჰადრიანუსის დამცინავი საქციელის მიზეზთა შესახებ. რ. გორდეზიანის ვარაუდით, შესაძლებელია ჰადრინუსის დაცინვა პასუხი იყო ფარასმანესთან გაგზავნილ წარუმატებელ ელჩობაზე. გორდეზიანი 2016, 218. წარუმატებელი ელჩობა შესაძლებელია კაპადოკიის მმართველის – ფლავიუს არიანუსის ფარასმანესთან ვიზიტი გახლდათ. მელიქიშვილი 1970, 539.

გამოავლინა ანტონინუსის მიმართ, ვიდრე ჰადრიანუსისადმი, რაც მას რომის ამ იმპერატორის პოლიტიკის ერთ-ერთ უმთავრეს წარმატებად აქვს გააზრებული (*Vita Pii*, IX).

გ. მელიქიშვილის მიხედვით, ჰადრიანუსის და ანტონინუს პიუსის ხანებში იბერიისადმი რომაული ისტორიოგრაფიის ესოდენი ყურადღება შორეულ აღმოსავლეთში იბერიის ყველაზე მნიშვნელოვან მოკავშირედ გააზრებას მოასწავებს. მას შემდეგ რაც რომმა აღიარა ფარასმანესის სამეფოს გაფართოებული საზღვრები, არც ფარასმანესის ინტერესებში შედიოდა რომთან საბოლოო განხეთქილება.³¹

ამრიგად, ჩვენ შევისწავლეთ ლათინურენოვანი მწერლების მიერ ქართველური ეთნოსების რეპრეზენტაციათა ერთი ნაწილი, რომელშიც მათი იდენტობის საკვანძო საკითხი – გეოპოლიტიკური ორიენტაცია და როლი გაანალიზებული იქნა ამ რეგიონის უმთავრეს პოლიტიკურ მოვლენათა კონტექსტში. მათგან უმნიშვნელოვანესი გახლდათ მითრიდატეს ომები, რომელშიც ქართველური ეთნოსების აქტიური მონაწილეობის გამო, საზოგადოდ, ამ ომებზე შექმნილ ლიტერატურაში აქტუალური შეიქმნა ქართველურ ხალხთა გეოპოლიტიკური ორიენტაციის გააზრება. სამწუხაროდ, ამ საკითხზე დაწერილ რომაულ რეპრეზენტაციათა უდიდეს ნაწილს ჩვენამდე არ მოუღწევია. მიუხედავად ამისა, არსებულ მასალაში იკვეთება ამ მოვლენის მასშტაბურობის გააზრება, რასაც რომაელთა წინააღმდეგ ლამის მთელი აზიის გამოსვლის აღქმა განაპირობებს. ასევე ვხედავთ ქართველური ეთნოსების საბრძოლო მოტივაციისა და პოლიტიკური პრეფერენციების ძიების ცდებსაც – რომისადმი დაპირისპირებულ არმენიაში მოსული ხალხები (სახელდებით არ

³¹ მელიქიშვილი 1970, 532

არიან მოხსენიებულნი, თუმცა კონტექსტიდან გამომდინარე მათში ქართველური ხალხებიც იგულისხმებიან) მოქმედებენ ცრუ ხმების (თითქოსდა რომს მათი სიწმინდეების გამარცვა აქვს დაგეგმილი) და ცრუ განგაშის (რომს უნდა მათი დარბევა) საფუძველზე. საინტერესოა, ამ ხალხებისადმი რომის დამოკიდებულების მათეული გააზრებაც. მიუხედავად იმისა, რომ იბერები ანტირომაულ ბანაკში არიან, რომს არც მათი დარბევა და არც შევიწროვება არა აქვს განზრახული. შესაძლოა, კონკრეტული ავტორის ამგვარი დამოკიდებულება ამ საკითხისადმი ერთგვარი წინსწრებაა იმ პოლიტიკისა, რომელსაც რომი მომავალში კავკასიაში უფრო მკვეთრად განახორციელებს. ქართველური ხალხების გეოპოლიტიკური ორიენტაციის გააზრებასთან მიმართებაში უნდა იყოს მითოლოგიური მესხიერების თუ ალუზიების მოხმობა ხსენებული ხალხების პოლიტიკური პრეფერენციების გასაანალიზებლად (ზემოთ განხილული მაგალითები პონტოს მეფეების აიეტთან, მითრიდატეს – მედეასთან კავშირების შესახებ).

პომპეუსის შემდგომ ხანაში რომაულ რეპრეზენტაციებში რომისა და იბერიის ინტერესების თანმხვედრად გააზრება კარგად ჩანს მარკუს ანტონიუსისა და ავგუსტუსის დადებითი დამოკიდებულების აღნიშვნაში, რომელსაც ერთში იბერიის მიმართ რომის მიერ გატარებული პოლიტიკის შედეგი იწვევდა, ხოლო მეორეში – იბერების მიერ რომისადმი მეგობრობის მოთხოვნა.

მეორე მნიშვნელოვანი რეგიონალური მოვლენა ახ.წ. 35 წ.-ს რომისა და პართიის უმწვავესი დაპირისპირება იყო, რომლის შესახებაც, საბედნიეროდ, ტაციტუსის საკმაოდ დეტალური ნარატივი შემოგვრჩა (დიონ კასიუსის გადმოცემასთან ერთად).

მხარეთა დაპირისპირება არმენიის ტახტისათვის მიმდინარებს და იბერია აქტიურადაა ჩართული მასში, ამჯერად რომაელთა მხარეზე. საინტერესოა, რომ მთავარ „სხვასთან“ – პართიასთან დაპირისპირებული იბერთა მახასიათებლები ტაციტუსისთვის მათთვის უფრო მახლობელი, ევროპის მთიანეთში მაცხოვრებელი ხალხების მახასიათებლებთან მიმსგავსებული ხდება, ანუ იცვლება იდენტობის მახასიათებელთა ვექტორი. ვექტორის ცვლილებასთან მიმართებაში უნდა იყოს, ჩვენი აზრით, ასევე მითოლოგიური მეხსიერების კონტექსტში იბერების თესალიელებთან დაკავშირება.

ვფიქრობთ, დასახელებული მოვლენის ტაციტუსისეული რეპრეზენტაცია წარმოაჩენს იმას, თუ რატომ იყვნენ იბერები რომისათვის ესოდენ აქტუალურნი. პართელებისგან არმენიის ტახტის განთავისუფლებისათვის ბრძოლაში იბერთა ჯარი სარმატებთან ერთად რომის დახმარებისგან დამოუკიდებლად იმარჯვებს. სარმატებთან – ჩრდ. მომთაბარე ტომთან იბერთა კავშირი და ის, რომ იბერები ფლობენ კავკასიის გასავლელებს, ძალზე მნიშვნელოვანს ხდის მათ გეოპოლიტიკურ როლს რეგიონში. რომისთვის იბერთა ამ გეოპოლიტიკურ ფუნქციას ემატებოდა ის, რომ იმპერიას აწყობდა მისდამი კეთილგანწყობილი იბერიის მეშვეობით არმენიის ტახტის კონტროლი, აწყობდა მანამ, ვიდრე იბერია იქ დამოუკიდებელ თამაშს არ დაიწყებდა. ამგვარი საფრთხის წარმოჩენაც ტაციტუსის ნარატივში ხდება, როცა ისტორიკოსი გადმოგვცემს, როგორ გაუსწორდა ფარასმანესი თავის ძმას – რომაელთა მიერ არმენიის ტახტზე მეორედ დასმულ მითრიდატეს. თუმცა ფარასმანესის დამოუკიდებელი ქმედება, ტაციტუსისეული რეპრეზენტაციით, რომისადმი განცხადებული ერთგულების საფარქვეშ მიმდინარობდა. შესაძ-

ლოა, იბერთა მეფის ისტორიკოსის მიერ დახატული პორტრეტი – მამაცი, ნიჭიერი მთვარსარდალი, კარგი დიპლომატი, თუმცა ამავე დროს განსაკუთრებულად სასტიკი (სისატიკე ხომ „სხვის“ ერთ-ერთი უმთავრესი ქსენოსტერეოტიპია) – სწორედ ფარასმანესის პოლიტიკის გამოძახილი იყო.

საინტერესოა, რომ ახ.წ. II ს.-ში, როცა ფარასმანეს II-ის დროს იბერიის სახელმწიფომ თავისი ძლევამოსილების მწვერვალს მიაღწია და როცა უკვე შენიღბვის გარეშე ერთდროულად ატარებდა ანტირომაულ და ანტიპართიულ პოლიტიკას, იბერიის ძირითადი იარაღი კვლავ ჩრდილო მომთაბარე ტომებთან – ალანებთან და სხვებთან მისი კავშირებია. შესაბამისად, იბერიის გეოპოლიტიკურ როლს რომაელები უპირველესად მოიაზრებდნენ როგორც სტრატეგიული ბარიერის შემსრულებლის როლს და, ამავდროულად, კავკასიის გასასვლელების ფლობის მეშვეობით ამ ტომების მოქმედებათა გასაღების ერთგვარ მფლობელს. და როცა რომს ძალა არ ჰქონდა იბერია თავის საგარეო ორბიტაში მოექცია, იგი კომპრომისული პოლიტიკითა თუ უხვი საჩუქრებით ცდილობდა იბერთა მეფეების მიმხრობას.

ბიბლიოგრაფია:

Briant, Pierre. 2002. “History and Ideology: The Greeks and Persians Decadance “. In *Greeks and Barbarians*, edited by Thomas Harrison, 193-210. New-York: Routledge.

Gordeziani, Rismag. 2010-2011. “Greek Factor in the Formation of the Opposition Europe/Asia”. *Phasis, Greek and Roman Studies* 13-14. 251-258.

გორდეზიანი, რისმაგი. 2018. “კოლხისი“ ენციკლოპედიაში: *Caucasus Antiquus*, III, რედ. რისმაგ გორდეზიანი, მაია დანელია და გიორგი უგულავა, 295-307. თბილისი: ლოგოსი.

გორდეზიანი, რისმაგი. 2016. “იბერია“ ენციკლოპედიაში: *Caucasus Antiquus*, II, რედ. რისმაგ გორდეზიანი და მაია დანელია, 212-221. თბილისი: ლოგოსი.

Hall, Edith. 1989. *Inventing the Barbarian: Greek Self-Definition through Tragedy*. Oxford: Clarendon Press.

Harrison, Thomas, 2002. "General Introduction". In *Greeks and Barbarians*. edited by Thomas Harrison, 1-14. New-York: Routledge.

ლეონტი მროველი. 1955. ქართლის ცხოვრება. ტ. I. თბილისი: განათლება.

Heuss, Alfred. 1969. "Die Archaische Zeit Griechenlands als Geschichtliche Epoche." In *Zur Griechischen Staatskunde*, edited by Fritz Gschnitzer, 36-96. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchges.

მელიქიშვილი, გიორგი. რედ. 1970. *საქართველოს ისტორიის ნარკვევები*. ტ. I. თბილისი: საბჭოთა საქართველო.

Meier, Christian. 1989. "Die Vertrauten und die Fremden Griechen." *Gymnasium*, XCVI: 287-316.

ყაუხჩიშვილი, თინა. 1976. *საქართველოს ისტორიის ძველი ბერძნული წყაროები*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Ketevan Nadreishvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

The Geopolitical Orientation and the Role of the Kartvelian Ethnoses in the Roman Representations

Key words: Georgian Ethnicities; Geopolitical Orientation; Roman Representations; Mithridatian Wars; Imagology.

Study of the identity issues of the Kartvelian people as viewed by the ancient Greek and Roman authors (considered mostly to be the first representators of Europe) is increasingly important while defining Georgia's role and function in European community. In this respect, the geopolitical orientation and role of the Kartvelian people seems to be one of the most important for the Latin authors of the Roman period.

In our paper this issue is analyzed in the context of the main political events of Rome's eastern politics of the subsequent period, namely, in: a) the Mithridatic wars; b) the Roman/ Parthian crucial confrontation in 36 AD; c) Pharasmanes II and the Roman emperors' difficult relationship in II c. AD.

Despite considerable fewness and fragmentary character of the Roman material on this subject (compared to the Greek representations) there are revealed the following issues concerning the geopolitical orientation and role of the Kartvelian people: the Roman authors seek to find out the political preferences as well as the motivation of the Kartvelian ethnoses in their attitude towards Rome; they try to define the ethno-cultural characteristics of the Kartvelian people; the Romans tend to revive so-called mythological memory in order to reflect on the closeness/remoteness of this people to/from the Hellenistic civilization. At the same time the authors analyze the reasons and the goals of Rome's politics towards the people inhabiting Caucasian region.

The conclusions of the paper will suggest useful insights concerning the role and the geopolitics of the Kartvelian people in the context of the West/East opposition as viewed by the Roman authors.